

Tanító szakos hallgatói jóllétkutatások magyar nyelvterületekről – *scoping review* jellegű szakirodalmi áttekintés

Pozsonyi Ferenc¹

Absztrakt:

A hallgatói jóllét, mint kutatási téma az 1990-es évek végén jelent meg a nemzetközi oktatáskutatás színterén, majd a mentális egészség vizsgálatain keresztül számos holisztikus modell fejlődött ki. Az elmúlt évtizedben hazánkban is megszorodtak az ilyen jellegű kutatások, azonban ezek jellemző elméleti keretrendszeréről, módszertanáról és eredményeiről még nem készült áttekintés. Ezt a hiányt mérséklendő, szakirodalmi áttekintésünk a magyar tannyelvű, magyarországi és határon túli tanítóképzésre fókuszálva azt vizsgálja, hogy a nemzetközi kutatásokból adaptáltak-e hallgatói jóllétmodellt, vagy kialakult-e hazai fejlesztésű változat a téma kutatására. Az ún. *scoping review* jellegű feltárás a PRISMA-ScR protokollt követi: két elektronikus adatbázisból keresőszó-lista alapján 125 publikációt gyűjtöttünk, majd dokumentált kritériumrendszerrel 11 releváns publikációt (folyóiratcikket és könyvfejezetet) válogattunk be részletes elemzéshez. A publikációkat három, kvalitatív tartalomelemzési kategória mentén vizsgáltuk a trendek megismerése érdekében. Az eredmények alapján a bevont publikációkból nem rajzolódik ki átfogó hallgatói jóllétmodell vagy arra való törekvés, a kutatók kérdőíves kutatásokat folytatnak általános pszichológiai mérőeszközök felhasználásával. Bár a tanító szakos hallgatók populációja bizonyos skálákon jól teljesít, életmódjuk kedvezőtlen, elégedettségük és szorongásaik kapcsán számos megválaszolatlan kérdés merül fel.

Kulcsszavak:

áttekintés, hallgatói jóllét, PRISMA-ScR, *scoping review*, tanító

¹ Eötvös Loránd Tudományegyetem Pedagógiai és Pszichológiai Kar Neveléstudományi Doktori Iskola; fpozsonyi@pozsonyiferenc.hu;

Bevezetés

A pozitív pszichológia ezredforduló utáni előretörése hazánkban is magával hozta a különféle pedagógushallgatói populációkon végzett jóllétkutatások megjelenését. E sorok szerzője egy egyetemi könyvtár raktárában történt bűvárlat közben meglepődve tapasztalta, hogy már az 1980-as évek Magyarországon zajlottak tanító szakos hallgatókat érintő életmódvizsgálatok (Frick, 1986), mérték a hallgatói elégedettséget (Soósné Faragó, 1988), valamint előtérbe helyezték a pedagógushallgatók egészségnevelését (Herlicska et al., 1987), felmerül tehát a kérdés, hogy honnan ered, miként és hova tart a hallgatói jóllét, napjaink prosperáló kutatási témája. Érdeklődésünk gyűjtőpontjában a tanító szakos hallgatók állnak, egy olyan képzés hallgatói, amelyet az elmúlt harmincöt év társadalmi-gazdasági változásai és a XXI. század kihívásaira való felkészítés egyaránt kihívások elé állít. Jelen tanulmány kérdése, hogy megjelenik-e a hallgatói jóllét, ideértve annak rokonfogalmait, a magyar tannyelvű, magyarországi és határon túli tanító szakos hallgatók populációjára irányuló kutatásokban, s ha igen, milyen hallgatói jóllétmodell szerint és kutatómódszertani eljárásokkal vizsgálják őket, illetve ezek milyen eredményekkel szolgálnak. Ennek érdekében tervezett módon leválogatott adatbázis-rekordokon tartalomelemzést végeztünk. Az eredmények felhasználhatók további hallgatói jóllétkutatások tervezéséhez.

Módszertan

Az elmúlt évtizedekben a szakirodalomfeldolgozás számos módszere vált ismertté, a leggyakrabban használt szisztematikus és narratív feltárások (Gough et al., 2012; Snyder, 2019) mellett alternatív eljárások is megjelentek. Az utóbbiak közé tartozó ún. *scoping review*-k fokozott módszertani rugalmasságot kínálnak, nem törekednek rigorózus eredmény-szintézisre, ezáltal alkalmasabbak a kutatási terület hiányosságainak és trendjeinek azonosítására, valamint a kvalitatív stratégiájú kutatásokhoz is jól illeszkednek (Rumrill et al., 2010; Pham et al., 2014). Erre épül szakirodalmi feltárásunk is, azonban a rendszerszemléletet és a minőségbiztosítást szem előtt tartva a *scoping review*-kat nemzetközileg elismerten szabályozó PRISMA for Scoping Reviews (továbbiakban: PRISMA-ScR) protokollt alkalmazzuk a forráskeresés és az eredménypublikálás lebonyolításához (Tricco et al., 2018). Kutatásunk kvalitatív szemléletű és deduktív logikájú, transzparenciáját és konzisztenciáját részletes folyamatdokumentációval növeljük (Patton, 2015).

A publikációk felkutatására két elektronikus adatbázist jelöltünk ki: a Magyar Tudományos Művek Tárát (továbbiakban: MTMT) és a Google Scholar (továbbiakban: GS). A kutatás megbízhatóságát két adatbázis alkalmazása adattriangulációként fokozza (Sántha, 2015), továbbá hiánykompenzációs funkciót is betölt, mivel a hivatkozásokkal rendelkező forrásokat hatékonyan indexáló GS enyhítheti az MTMT ismert, kutatói adatrögzítésben jelentkező

hiátusait. Mindkét adatbázisban 2024. november 5. és 2024. december 15. között hajtottunk végre lekérdezéseket. Egyik adatbázisnál sem jelöltünk ki publikációra vonatkozó időkeretet, az MTMT-nél az összes rekordot áttekintettük, a GS esetében viszont csak az első tíz találati oldal eredményeiből dolgoztunk.

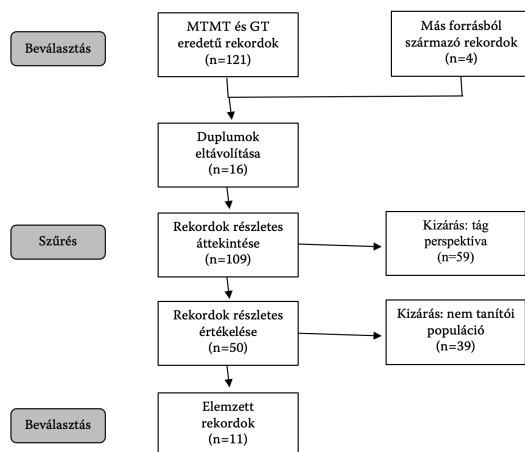
A lekérdezések előkészítésekképp a „hallgatói jóllét” kulcsfogalomhoz egy szinonimákon alapuló keresőszó-listát aggregáltunk saját ötleteinkből és az OpenAI GPT-4 nyelvi modell eredményeiből. A végleges lista a következő kifejezéseket tartalmazta: *akadémia, egészség, egyetem, elégedettség, életminőség, főiskola, hallgató, lelki egészség, jóllét, jól-lét, mentálhigiéné, tanító, tanítóképzés, wellbeing, wellness*. A lista elemeit az elterjedt logikai kapcsolókkal párosítottuk az adatbázisok lekérdezésére, MTMT esetén a „cím” és „kulcsszó” mezőket, GS esetén a keresőávot használtuk. Mivel az MTMT-ben egyetlen kifejezés is nagymennyiségű találatot hoz (például a „jóllét” kifejezés a keresés idején 788-at), a yers találati listát manuálisan válogattuk le megfelelőségi kritériumok alapján.

Beválasztásra került minden elméleti vagy empirikus magyar nyelvű publikáció, amennyiben annak elérhetősége valamilyen repozitóriumból megoldott. A közös történelmi és kulturális vonatkozások miatt a beválogatás kiterjedt azon határon túli egyetemekre is, ahol magyar tanítási nyelvű tanítóképzés folyik. A publikációnak „cím” vagy „kulcsszó” alapján a hallgatói jólléthez, mint tágan értelmezett kutatási témához kapcsolódnia kellett. Kizártuk a konferencia-absztraktokat azok inhomogén minősége miatt, az MTMT-ben ismeretterjesztőnek, közérdekűnek vagy interjúadásnak besorolt rekordokat, valamint elvetésre kerültek a valamilyen okból elérhetetlen publikációk, továbbá a publicisztikák.

A letöltött publikációkat a kulcsszó-lista mentén felállított könyvtárrendszerünkbe töltöttük, majd a PRISMA-ScR protokoll szerint szisztematikusan szortíroztuk (lásd 1. ábra). A könyvtárrendszerbe nemcsak a két adatbázis eredményei alapján kerülhettek források: többször előfordult, hogy olyan, téma szempontjából releváns publikációra bukkantunk egy letöltött tanulmánykötetben, melyet az MTMT-ben nem indexáltak. A duplumok törlése után a fennmaradó állomány részletes áttekintése következett, mely során eltávolítottuk a hallgatói jóllét kutatásához szorosan nem kapcsolódó publikációkat. Ez a szűkítés a potenciális tanulmányok számát mintegy megfeleltette, majd utolsó lépésként kiszűrtük a hallgatói jóllétet nem a tanító szakosok mintáján vizsgáló munkákat. A folyamat során mindvégig kutatói jegyzetet vezettünk, ami támogatónak bizonyult az adatelemzés és reflektálás során.

1. ábra

Az adatbázisokból kinyert publikációk szűrésének folyamata (Tricco et al., 2018 mintája alapján a szerző szerkesztése)

Eredmények

Keresésünk fontos tanulsága, hogy a nem tanító szakos hallgatókra fókuszáló jóllétkutatások száma majdnem négyszer több a tanítókkal foglalkozókhoz képest. Az 1. táblázatban a legfontosabb adatokra szorítkozva, a kutatási kérdésben meghatározott kategóriák alapján mutatjuk be azt a 11 darab publikációt, amely minden beválogatási kritériumnak megfelelt. A három kategória tulajdonképpen kvalitatív tartomelemzési kategóriaként is kezelhető, azonban mellőztük a kategóriákon belül kódrendszer képzését, mivel azok lefedik a tudományos publikációk széles körben ismert tartalmi egységeit (Creswell, 2012). Elemzésünk a trendek, ellentmondások, rendhagyóságok megállapítására irányult.

1. táblázat

A tanulmányok vázlatos áttekintése a kutatási kérdések szempontjából

Szerző	Elméleti keretrendszer	Kutatás-módszertan	Eredmény
Szarvasné Mátó & Benkő (2006)	WHO-féle egészségdefiníció, Ottawa Charta az egészségfejlesztésről	Írásbeli kikerdezés: az egészség fogalma öt szóval meghatározva. A kapott szavak 8 kategóriába alakulva. N=24 tanító szakos hallgató az SZTE JGY TFK-ról (alminta).	A tanító szakos hallgatók az egészségfogalmat testi, lelki-szellemi-érzelmi, életmód- és betegségcentrikus kategóriákban határozzák meg, a szociális, a környezeti és a preventív dimenzió hiányzik.

Pauwlik & Margitics (2008)	A szubjektív jóllét elméletei, ezek metszei az egyéni célokkal kapcsolatos kutatásokkal	Kérdőíves vizsgálat: Diener-féle Élettel Való Elégedettség Skála, Berni Szubjektív Jólét Kérdőív, Aspirációs kérdőív. N=46 fő tanító az NYF-ről (alminta).	A főiskolai hallgatóknál az intrinzik célok (egészség, személyes növekedés, társas kapcsolatok) kiemelték, fokozottabb jólétiérzethez vezetnek. Az extrinzik célok negatív hatása a jólétre nem igazolt.
Mayer & Palasicsné Szövényi (2013)	Lelki Egészség Országos Programja (2008), kari Mentálhigiénés Tanácsadás célkitűzései	Kérdőíves vizsgálat 9 kérdőívből képzett battériával (pl. MBI-SS hallgatói kiégés, Életesemény Kérdőív, Rövidített Aspirációs Index). N=98 fő tanító szakos hallgató a NYME ACSJK-ról (alminta).	A tanító szakos hallgatók társas támogatottsága jó. Nem vagy enyhén depresszív tüneteket mutatnak, azonban pillanatnyi szorongás szintjük magas, szerhasználatuk alacsony, s a hallgatói kiégés szempontjából veszélyeztetettek. Az intrinzik életcélok dominálnak.
Koltói (2017)	Kompetencia-elméletek, Tuning project, Ryan és Deci öndeterminációs elmélete, hallgatói sikeresség modelljei	Kérdőíves vizsgálat: Owen tanulmányi énhatékonyság skála, NSSE aktív-kollaboratív tanulás és támogató főiskolai környezet alszállak. Schwartz-féle érték-skála. Tuning project skálái. N=199 fő tanító szakos hallgató a KF TFK-ról.	A főiskola társas világa pozitív, az értéktelítettség magas. A tanítók a kompetenciáikat jónak ítélik, a társas kompetenciákban a legmagasabb, az alapkompétenciákban a legalacsonyabb. A bevonódás fokozza a kompetenciaérzést.
Major et al. (2020a)	Az egészségfejlesztés modelljei és tartalma, köznevelési implikációja. Covid19-járvány, mint kontextus.	Kérdőíves vizsgálat két fázisban, battériával: Rahe-féle Rövidített Stressz és Megküzdés Kérdőív, Holmes-Rahe-féle Életesemény Lista, Zung-féle Önjellemző Skála, Konfliktusmegoldó Kérdőív. Tanító szakos hallgatók: Újvidéki Egyetem (n=80 fő), Selye János Egyetem (n=35 fő), mo-i 4 egyetem (n=9 fő). Összehasonlító elemzés.	A légúttal kapcsolatos testi tünetek fokozódást mutatnak. A káros szenvedélyek listáját a dohányzás vezeti. Az életmód jellemzői: mérsékelt testmozgás, növekvő fáradtságérzet, rossz alvásihiéné.
Major et al. (2020b)	Egészségfejlesztés az oktatásban. Mead-féle civilizációs elmélet. Inglehart-féle értéktípus rendszer.	Kérdőíves vizsgálat battériával: Holmes-Rahe-féle Életesemény Lista, Zung-féle Önjellemző Skála, Konfliktusmegoldó Kérdőív. N=80 fő tanító szakos hallgató az Újvidéki Egyetemről (alminta).	A hallgatók élettel való elégedettsége megfelelő, de elégedetlenség mutatkozik a lakhatási és anyagi körülményekkel kapcsolatban. Pozitív életcélokkal bírnak, érzelmi és magatartási állapotuk (pl. érzelmkezelés, társas kapcsolatok, ételszemlélet) kielégítő.

Vitályos et al. (2020)	WHO-féle egészségdefiniáció, WHO-féle akcióterv a nem fertőző betegségek leküzdésére	Longitudinális kutatás 2012 és 2018 között: műszeres mérés testösszetétel-analizátorral. N=587 tanító szakos hallgató az ELTE TÖK-ről.	A hallgatói évek alatt negatív változás történik a testtel: nő a testtömeg, hasi hízás indul meg, miközben a fittségi index csökken.
Boda (2021)	A pszichés jóllét ismert modelljei a World Economic Forum 4.0 keretrendszerében	Kérdőíves vizsgálat: WHO WBI-5 Általános Jól-lét Index. N=100 fő tanító szakos hallgató az NJE PK-ról (alminta).	Bár tanító szakos hallgatók nagy része vidámnak érezte magát a válaszadást megelőző egy hétben, jelen volt a stressz és a fáradtság is. A levelezős hallgatók válaszai pozitívabb jóllétre utalnak.
Major et al. (2021)	Krízismodellek, Lazarus és Launier megküzdési modellje. Covid19-járvány, mint kontextus. Egészségfejlesztés az oktatásban.	Kérdőíves vizsgálat: COH-FIT adaptációja (pl. koronavírus fizikai hatásai, mentális egészség, megküzdés, funkcionalitás). N=64 fő tanító szakos hallgató az Újvidéki Egyetemről (alminta).	A hallgatók zöme nem, vagy kismértékben tapasztalt koronavírus-fertőzést. A mentális egészséggel kapcsolatos attitűd pozitív és semleges. Gyakori megküzdési mód a digitális jelenlét, a háziállat és a testedzés. A járványügyi korlátozások rontották a hallgatói funkcionalitást.
Joó et al. (2022)	A mentális egészség definíciója, énhatékonyság és teljesítménymotiváció.	Kérdőíves vizsgálat battériával: Koherencia Skála, Általános Énhatékonyság Kérdőív, Teljesítménymotiváció Kérdőív, Tanulási Kérdőív. N=86 fő tanító szakos hallgató DRHE Tanítóképzési Intézetéből.	Magas koherenciaérték és énhatékonyság. A teljesítménymotivációnál kiemelkedik a vetélkedés és az elkerülés. A tanulási képességek a Z-generációra jellemzőek. Kiemelkedő tantárgyi szorongás angol nyelvből és matematikából.
Kiss et al. (2023)	A mentális egészség definíciója, énhatékonyság, koherencia és teljesítménymotiváció.	Kérdőíves vizsgálat battériával: önismeret-motiváció, tanulás-teljesítmény, mentális és fizikális egészség, protektív szociális tényezők. Helyi, mo-i és határon túli alminták, bennük tanító szakos hallgatók nem publikált arányban.	Alapvető a koherencia, de mentálhigiénés gondozást igénylő esetek is adódnak. Szorongást keltő tantárgy a matematika és a képzés helye szerinti idegen nyelv. A hallgatók egytizedének van krónikus betegsége. Mérséklet szerhasználat, domináns serkentőszer a kávé. Inaktívba hajló életmód a válaszadók felénél.

Megjegyzés. A felsőoktatási intézmények rövidítéseinek feloldása:

DRHE: Debreceni Református Hittudományi Egyetem

ELTE TÓK: Eötvös Loránd Tudományegyetem Tanító- és Óvóképző Kar

KF TFK: Kecskeméti Főiskola Tanítóképző Főiskolai Kar

NJE PK: Neumann János Egyetem Pedagógusképző Kar

NYF: Nyíregyházi Főiskola

NYME ACSJK: Nyugat-magyarországi Egyetem Apáczai Csere János Kar

SZTE JGY TFK: Szegedi Tudományegyetem Juhász Gyula Tanárképző Főiskolai Kar

Megállapítható, hogy a tanítószakosok jóllétének témája szórványosan jelen van ugyan a 2000-es és a 2010-es évek hazai és határon túli oktatáskutatásaiban, azonban a Covid19-hez kapcsolódó járványhelyzet katalizátorként hat a vizsgálatokra. A beválogatott szakcikkek közül konferenciához kapcsolódó tanulmánykötetben négy, míg tudományos folyóiratban hét jelent meg, ami utalhat a kutatási téma fajsúlyára. Több esetben felmerül (Major et al. 2020a és 2020b, illetve Joó et al. 2022 és Kiss et al. 2023), hogy kutatócsoportok ugyanazon mérőeszközzel végzett kutatásainak új szempontú elemzését vagy kiterjesztett populáción történő mérését mutatják be. Valószínűsíthető, hogy a közeljövőben ezen vizsgálatok eredményei is publikálásra kerülnek.

A tanulmányok által felhasznált elméleti keretrendszerek értelmezésének előkészítésekképp szükséges rámutatnunk arra, hogy a nemzetközi jóllétkutatásokban a jóllét következtetlően definiált fogalomként szerepel, s ezt a bizonytalanságot a populáris pszichológiában történő megjelenés tovább fokozhatja. A pozitív pszichológia palettájáról egyre ismertebb Seligman életöröm- és PERMA-modellje, továbbá Keyes virágzás-elmélete (*flourishing*), melyek együttesen táplálkoznak az antik és filozófiai hagyományokból, valamint a hedónia és az eudaimónia tanaiból (Zábó et al., 2023).

A terminológiai és kutatómódszertani sokszínűség, melyet az egységesítés hiánya kísér, a jóllét oktatási vetületeinél is megfigyelhető: a vizsgálatok megindulása óta problémás a tanárjóllét mibenlétének meghatározása (Ac-ton & Glasgow, 2015), miközben az ezzel kapcsolatos kutatások többségében az általános pszichológia eszköztárából merítkeznek, a kvalitatív stratégiát marginális vagy komplementer helyzetbe téve (Hascher & Waber, 2021).

A felsőoktatási jóllétvizsgálatok terén több trend körvonalazódik. Mind az oktatók, mind a hallgatók vizsgálataival kapcsolatban elmondható, hogy az egészségpszichológiai vonatkozásokon túl hangsúlyt kap a szubjektív jóllét kérdése (például oktatói mintán Zewude & Hercz, 2022), s kiemelt kutatói érdeklődésre tart számot a sebezhetőbb hallgatói csoportok jólléte (például Maharaj et al., 2024 külföldi hallgatók Ausztráliában; Celia et al., 2024 olaszországi egyetemisták a Covid19-járvány idején), illetve a pszichológiai és kurrikuláris intervenciók és azok hatásai (például Fernandez et al., 2016; Lister & Allman, 2024).

A hallgatói jóllétmodellek egyik fontos jellemzője a kanonizált forrásokon alapuló konstrukció, például Bommel (2024, p. 15) elméletvezérelt koncepciójában a hallgatói jóllét pszichológiai, fizikai és szociális dimenziók kölcsönhatásában értelmezhető, míg Dodd & Byrom (2022, p. 16) az egyetemi

szféra érdekeltjeinek prioritáslistája alapján határozta meg azt az öt klasztert (társas támogatás, megküzdés, eudaimonikus jóllét, hedonikus jóllét, önbi-zalom), amely együttesen munkamodellként szolgál.

Mivel a szakirodalmi keresés a hallgatói jólléthez, mint kulcsfogalomhoz kapcsolódó szinonimákkal zajlott, a beválogatott szakcikkben megjelenő témák változatos képet mutatnak. A kutatások aktualitását jellemzően oktatáspolitikai célkitűzések és a Covid19-járvány fejleményei szolgáltatják, s a szerzők ezekhez alakítanak ki szakirodalmi bázist. Az elméleti keretrend-szerek összetettsége eltérő, azok legtöbbször az általános és a pozitív pszi-chológián alapulnak, a fentiekben bemutatott, kifejezetten hallgatói jóllétet vizsgáló modell nem található, s ilyen megalkotását a kutatók nem is tűzik kutatási célul. A kulcsfogalmak aprólékos definíciója, illetve a diszciplináris besorolás esetleges, a vonatkozó szakirodalom áttekintésének szélessége és mélysége nagy változatosságot mutat.

Minden publikáció kvantitatív stratégiájú empirikus kutatásról számol be. A mérőeszközök kiválasztásánál a kutatók törekedtek arra, hogy Ma-gyarországon már adaptált és validált skálákat használjanak, ennél fogva kérdőívfejlesztési folyamatról egyik szakkikk sem számol be. Az alkalmazott mérőeszközök három kategóriába sorolhatók: (1) a pozitív pszichológiai jóllét kérdőívei (például WHO WBI-5 Általános Jól-lét Index), (2) az egye-temi életre specifikus, egészségpszichológiai skálák (például a Maslach-féle Kiegész-teszt hallgatói változata), (3) az általános pszichológia mérőeszközei (például Általános Énhatékonyság kérdőív). Tipikus az ezekből kialakított battériák használata, melyekben rövidített változatú kérdőívek is előfordul-nak a kitöltés gyorsítására (például Major et al., 2020), azonban a battériába beválogatás rendszerint indokolás nélkül marad. Szarvasné Mátó és Benkő (2006) esetén nincs konkrét mérőeszköz, a kitöltők asszociatív válaszait a kutatók kategóriákba sorolták, majd kvantifikáltak. Az adatfelvétel megva-lósítása a tradicionális papír-ceruza megoldástól a digitalizáció trendjével összhangban a 2010-es években fokozatosan online-ra vált.

Kizárólag tanító szakos hallgatókat vizsgáló kutatás csak 4 esetben valósul meg, 6 esetben a tanítók egy több populációt magába foglaló vizsgálat almin-tái, ezek közül egy esetben (Kiss et al., 2023) a tanítók mintabéli számaránya tisztázatlan. A mintaelemszám tipikusan 100 fő alatt marad, kiugró értéket adnak Koltói (2017) és Vitályos et al. (2020) kutatásai. A kényelmi mintavé-tel általánosan alkalmazott, amit magyarázhat, hogy a kutatók jellemzően saját egyetemükön közvetlenül érik el a tanító szakos hallgatókat. Major et al. (2020a) és Kiss et al. (2023) a tanítóképző intézmények kooperációját pél-dázzák. A reprezentativitás kérdését a publikációk jellemzően nem tárgyal-ják, ugyanakkor figyelembe véve a vizsgálati körülményeket az eredmények az adott populációra vonatkozóan informatívak. Az adatelemzés mélysége eltérő, tipikusan a leíró statisztikára szorítkozik. Kiemelendő Koltói (2017) szakkikke, melyben a változók között korrelációvizsgálatok, regresszióanalí-zis, valamint modellállítás is történik.

A kutatási eredmények interpretálása, az adatvizualizációt is beleértve, sokrétű. A szerzői kommentárok az esetek többségében a hipotézisek mentén csoportosulnak, mindazonáltal hipotézisállítás nem minden esetben történik (például Boda, 2021). Az eredményközlő fejezetekben az egyes indikátorok számadatainak értelmezése a kutatók szubjektivitását sugallja. Tekintettel arra, hogy a bevont tanulmányok mérőeszközei között nincs átfedés, a kinyert eredmények közvetlenül nem hasonlíthatók össze, s modellszintézis sem lehetséges. Módunkban áll ugyanakkor az, hogy a tanulmányok elméleti alfejezeteiből és alkalmazott mérőeszközeiből kiindulva megvizsgáljuk az illeszkedést egy korszerű, brit felsőoktatási szférára optimalizált jóllétmodellhez (lásd 2. táblázat). Ez alapján két szakcikk esetében nem valósítható meg a jólét-klaszterbe sorolás, néhány skála (például Holmes-Rahe Életesemény Kérdőív) pedig patológiás szemlélete miatt nem illeszthető a pozitív pszichológia keretrendszerébe. Bár a befoglalt tanulmányok több, mint másfél évtizedet ölelnek át, az adatok alapján nem rajzolódik ki a tématerület evolúciós íve, a tanító szakos hallgatókat vizsgáló kutatások az idő előrehaladtával nem válnak komplexebbé, nem vélelmezhető a probléma átfogóbb megértésére törekvés.

2. táblázat

A beválogatott tanulmányok illeszkedése a Dodd & Byrom (2022) hallgatói jóllétmodell klaszterei

Tanulmány	Társas támogatás	Megküzdés	Eudaimónia	Hedónia	Önbizalom
Szarvasné Mátó & Benkő (2006)					
Pauwlik & Margitics (2008)				X	
Mayer & Palasicsné Szövényi (2013)				X	
Koltói (2017)	X	X	X		X
Major et al. (2020a)		X			
Major et al. (2020b)		X			
Vitályos et al. (2020)					
Boda (2021)				X	
Major et al. (2021)		X	X		
Joó et al. (2022)			X		X
Kiss et al. (2023)	X		X		

Összegzés

Szakirodalmi feltárásunk célja annak megállapítása volt, hogy oktatáskutatásunkban jelen van-e a magyar tanítási nyelvű tanító szakos hallgatók jóllétvizsgálata, ha igen, a vizsgálatok milyen jóllétmodellek mentén, módszertannal és eredményekkel zajlanak. Eredményeink tükrében megállapítható, hogy bár Magyarországon és egyes határon túli országokban a hallgatói jóllét a kutatott témák közé tartozik, a tanító szakos hallgatókkal végzett vizsgálatok száma feltűnően csekély. Ezen kutatásokat az általános pszichológiához kapcsolódó jóllétfogalmak, mint értelmezési keretek dominálják, nemzetközi eredetű adaptált, vagy sajátfejlesztésű hallgatói jóllétmodell nincs, igaz, a vizsgált jóllétdimenziók megjelennek a nemzetközi kutatásokban is. A beválogatott publikációk kvantitatív szemléletűek, kérdőíves vizsgálatokat mutatnak be, melyek alapján nem adható meg egyértelműen, hogy a tanító szakos hallgatók jóllétét összességében mi jellemzi, mindazonáltal a kutatások felhívják a figyelmet néhány potenciális problémakörre, mint a tanító szakos hallgatók inaktív életmódja, stresszszintje, s a tanulmányi szorongások mintázatai.

Feltárásunk korlátait a felhasznált adatbázisok természete és a repozitóriumokra hagyatkozás együttesen határozza meg. Az MTMT használhatóságát mérsékli, egyúttal a hazai tudománykommunikáció egy megoldandó problémájára mutat, hogy a kutatók egy része nem tartja naprakészen a profilját, s a könyvészeti adatok rögzítése sem egységes. A GS dinamikus adatbázisa előnynek mutatkozik, viszont a keresőalgoritmussal történő kiszolgálás okán a keresési eredmények később nem reprodukálhatók, valamint magas az érdektelen és duplum találatok aránya is. A publikációk elérhetőségét limitálja a repozitóriumok aktuális állapota, nem ritka, hogy már öt-hétéves szakcikk elérhetetlenek az egyetemi honlapok vagy adatbázisok átszervezése miatt. Ez rávilágít a tudomány művelőinek egyéni felelősségére tanulmányaik sorsával kapcsolatban: a személyes honlapok és tárhelyek, valamint a tudományos közösségi média felületei hosszútávú publicitást kínálnak.

A hallgatói jóllét kutatása a különféle pedagógusképzési populációkban várhatóan a 2020-as évek második felében is folytatódni fog, ezért számos javaslat fogalmazható meg. A szakirodalmi feltárás tapasztalatai szerint a jólléti vizsgálatok töredéke kerül szaktanulmány formájában az olvasóközönség elé, ami nemcsak akadályozza a tudományos eredmények hatékony disszeminációját, hanem elősegítheti ugyanazon kutatások ismételt, felesleges elvégzését is. A nemzetközi kutatási törekvésekkel összhangban fontos előrelépést jelentene egy meglévő hallgatói jóllétmodell hazai adaptációja, illetve – a korábbi hazai eredményekre támaszkodva – egy hibrid modell kialakítása. A kvalitatív és a kombinált kutatási stratégiában rejlő potenciálok kiaknázásával árnyaltabb és kontextusérzékenyebb képet kaphatnánk a hallgatói jóllét hatótényezőiről és azok összefüggéseiről. Amennyiben sikerül meghaladni a jelenlegi kismintás, diagnosztikai célú méréseket, úgy egyetemi kutatócsoportok szoros együttműködésében átfogó, prevencióra és intervencióra épülő jóllétfejlesztési stratégia is megvalósíthatóvá válik.

Záradék

A tanulmány elkészítéséhez a szerző anyagi támogatásban nem részesült. A szerzőnek nincsenek érdekeltségei. A szerző köszönetét fejezi ki dr. habil. Hercz Máriának a szakmai irányításért, valamint Kontra Dávidnak a szakkönyvtári munkavégzés segítéséért.

Irodalom

- Acton, R. & Glasgow, P. (2015). Teacher Wellbeing in Neoliberal Contexts: A Review of the Literature. *Australian Journal of Teacher Education*, 40(8), 99–114. <https://doi.org/10.14221/ajte.2015v40n8.6>
- Boda, T. (2021). Szemléletváltás a felsőoktatásban: az általános jóllét vizsgálata a Neumann János Egyetem Pedagógusképző Kar hallgatói körében. *Gradus*, 8(1), 58–64. <https://doi.org/10.47833/2021.1.ART.002>
- Bommel, G. (2024). *Student Well-Being: An Integral Definition and Conceptual Framework*. <https://doi.org/10.31234/osf.io/njer7>
- Celia, G., Serio, G., Trotta, E., Tessitore, F. & Cozzolino, M. (2024). Psychological wellbeing of Italian students and clinical assessment tools at university counseling services during the COVID-19 pandemic: a systematic review. *Frontiers in Psychology*, 15, 1388419. <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2024.1388419>
- Creswell, J. W. (2012). *Educational Research. Planning, Conducting, and Evaluating Quantitative and Qualitative Research. Fourth Edition*. Pearson.
- Dodd, A. L. & Byrom, N. C. (2022). *Measuring wellbeing in the student population*. SMaRteN.
- Fernandez, A., Howse, E., Rubio-Valera, M., Thorncraft, K., Noone, J., Luu X., Veness, B., Leech, M., Llewellyn, G. & Salvador-Carulla, L. (2019). Setting-based interventions to promote mental health at the university: a systematic review. *International Journal of Public Health*, 61, 797–807. <https://doi.org/10.1007/s00038-016-0846-4>
- Frick, M. (1986). Tanítójelöltek életmódja és művelődési szokásai. *Felsőoktatási Szemle*, 35(12), 746–748.
- Gough, D., Thomas J. & Oliver, S. (2012). Clarifying differences between review designs and methods. *Systematic Reviews*, 1(28), 1–9. <https://doi.org/10.1186/2046-4053-1-28>
- Hascher, T. & Waber, J. (2021). Teacher Well-Being: A Systematic Review of the Research Literature from the Year 2000–2019. *Educational Research Review*, 34, 100411. <https://doi.org/10.1016/j.edurev.2021.100411>
- Herlicska, K., Szilárd, I. & Bártfai I. (1987). A pedagógusképző intézmények tevékenysége az egészséges életmódra nevelésben. *Egészségnevelés*, 28(3), 112–114.
- Joó, A., Molnár-Tamus, V., Kiss, J. & Kádár, A. (2022). Tanító szakos hallgatók mentális állapotának vizsgálata a Debreceni Református Hittudományi Egyetemen. *Mediárium Társadalom – Egyház – Nevelés*, 16(2–3), 5–17.

- Kiss, J., Molnár-Tamus, V., Joó, A. & Kádár, A. (2023). Tanító szakos hallgatók mentális állapotának és egészségmagatartásának nemzetközi összehasonlító vizsgálata. In Bordás, A., Domján, M. K. & Kelemen, H. (Eds.), *Egy évtized kihívásai, változásai a pedagógusképzés és a neveléstudományok területén. III. Oktatás Hátérnyezetben konferencia tanulmánykötete* (pp. 46–59). Partium Kiadó.
- Koltói, L. (2017). Tanítójelöltek kompetenciaérzésének tanulmányi és társas meghatározói. *Pedagógusképzés*, 16(44)1–4, 39–54. <https://doi.org/10.37205/TEL-hun.2017.1-4.03>
- Lister, K. & Allman, Z. (2024). Embedding mental wellbeing in the curriculum: a collaborative definition and suite of examples in practice. *Frontiers in Education*, 8, 1157614. <https://doi.org/10.3389/educ.2023.1157614>
- Maharaj, R., Ndwiga, D. & Chutiyami, M. (16 Aug 2024). Mental health and wellbeing of international students in Australia: a systematic review. *Journal of Mental Health*. <https://doi.org/10.1080/09638237.2024.2390393>
- Major, L., Kovács, E., Pintér Krekity, V., Horák, R. & Kalmár, L. (2020). Tanítóképzős hallgatók egészségmagatartásának vizsgálata. In Németh, A., Orsovcics, Y., Csehiová, A. & Tóth-Bakos, A. (Eds.), *12th International Conference of J. Selye University. Pedagogical Sections. Conference Proceedings* (pp. 37–51). J. Selye University. <https://doi.org/10.36007/3730.2020.37>
- Major, L., Horák, R., Pintér Krekity, V., Námesztovszki, Zs. & Kalmár, L. (2020). Tanítóképzős hallgatók „jelenképe”: elégedettség, életcél, társas kapcsolatok. In Horák, R., Kovács, C., Námesztovszki, Zs. & Takács, M. (Eds.), *Az új nemzedékek értékrendje. A Magyar Tannyelvű Tanítóképző Kar tudományos konferenciáinak tanulmánygyűjteménye* (pp. 116–124). Újvidéki Egyetem Magyar Tannyelvű Tanítóképző Kar.
- Major, L., Kalmár, L., Kovács, C., Námesztovszki, Zs. & Pintér Krekity, V. (2021). Nemzetiségi nyelvű tanítóképzős hallgatók megküzdési stratégiái a koronavírus idején. In Csehiová, A., Tóth-Bakos, A., Szökö, I., Strédl, T. & Nagy, M. (Eds.), *13th International Conference of J. Selye University. Pedagogical Sections. Conference Proceedings* (pp. 125–140). J. Selye University. <https://doi.org/10.36007/4096.2022.125>
- Mayer, L. & Palasicsné Szövényi, P. (2013). Felsőoktatásban tanuló hallgatók mentálhigiénés állapota. *Egészségfejlesztés*, 54(1–2), 16–27.
- Patton, M. (2015). *Qualitative Research and Evaluation Methods. 4th Edition*. Sage Publications.
- Pauwlik, Zs. & Margitics, F. (2008). Személyes törekvések kapcsolata a szubjektív jólléttel főiskolai hallgatóknál. *Mentálhigiéné és Pszichoszomatika*, 9(1), 1–33. <https://doi.org/10.1556/Mentál.9.2008.1.1>
- Pham, M. T., Rajić, A., Greig, J. D., Sargeant, J. M., Papadopoulos, A. & McEwen, S. A. (2014). A scoping review of scoping reviews: advancing the approach and enhancing the consistency. *Research Synthesis Methods*, 4, 371–385. <https://doi.org/10.1002/jrsm.1123>

- Rumrill, P. D., Fitzgerald, S. M. & Merchant, W. R. (2010). Using scoping literature reviews as a means of understanding and interpreting existing literature. *Work*, 35(3), 399–404. <https://doi.org/10.3233/WOR-2010-0998>
- Sántha, K. (2015). *Trianguláció a pedagógiai kutatásban*. Eötvös József Könyvkiadó.
- Snyder, H. (2019). Literature review as a research methodology: An overview and guidelines. *Journal of Business Research*, 104(2019), 333–339. <https://doi.org/10.1016/j.jbusres.2019.07.039>
- Sóosné Faragó, M. (1988). Végzős hallgatók értékelése a felsőfokú képzés hatótényezőiről és eredményességéről. *Felsőoktatási Szemle*, 37(3), 156–161.
- Szarvasné Mátó, V. & Benkő, Zs. (2006). Főiskolai hallgatók egészségsképe. Összehasonlító vizsgálat. *Magyar Pedagógia* 106(2), 107–127.
- Tricco, A. C., Lillie, E., Zarin, W., O'Brien, K. K., Colquhoun, H., Levac, D., Moher, D., Peters, M. D. J., Horsley, T., Weeks, L., Hempel, S., Akl, E. A., Chang, C., McGowan, J., Stewart, L., Hartling, L., Aldcroft, A., Wilson, M.G., Garritty, C., Lewin, S., Godfrey, C.M., Macdonald, M.T., Langlois, E.V., Soares-Weiser, K., Moriarty, J., Clifford, T., Tunçalp, Ö., Straus, S.E. (2018). PRISMA Extension for Scoping Reviews (PRISMA-ScR): Checklist and Explanation. *Annals of Internal Medicine*, 169(7), 467–473. <https://doi.org/10.7326/M18-0850>
- Vitályos, G. Á., Dancs, G., B. Zsöffay, K., Vényingi, B. & Darvas, S. (2020). Az ELTE TÓK hallgatóinak testi-egészségi állapotának változásai az egyetemi évek alatt. *Gyermeknevelés Tudományos Folyóirat*, 8(3), 166–178. <https://doi.org/10.31074/gyntf.2020.3.166.178>
- Zábó, V., Oláh, A. & Vargha, A. (2023). Történeti tabló a pozitív pszichológiai jóllét és mentális egészség elméletekről és előzményeiről. *Magyar Pszichológiai Szemle*, 78(2), 291–315. <https://doi.org/10.1556/0016.2023.00041>
- Zewude, G. T. & Hercz, M. (2022). Psychometric Properties and Measurement Invariance of the PERMA Profiler in an Ethiopian Higher Education Setting. *Pedagogika*, 146(2), 209–236. <https://doi.org/10.15823/p.2022.146.11>

Well-being research on lower-primary teacher training students in the Hungarian-speaking regions – A scoping review of the literature

Student well-being as a research topic emerged in the late 1990s within the field of international educational research, and a number of holistic models have been developed through the study of mental health. In the past decade, such research has also increased in Hungary; however, no review has been conducted on the typical theoretical framework, methodology, and results of these studies. To address this gap, our literature review focuses on Hungarian-language teacher education in Hungary and the

neighbouring countries, and examines whether student well-being models adapted from international research have been applied, or if a domestic version has been developed for the study of this topic. This scoping review follows the PRISMA-ScR protocol: we collected 125 publications based on a keyword list from two electronic databases, and then selected 11 relevant publications (journal articles and book chapters) for detailed analysis using a documented criterion system. The publications were analysed along three qualitative content analysis categories to identify trends. Based on the results, no comprehensive student well-being model or efforts toward one emerged from the selected publications. Researchers have conducted questionnaire-based studies using general psychological measurement tools. Although teacher education trainees perform well on certain scales, their lifestyle is unfavourable, and several unanswered questions arise regarding their satisfaction and anxiety levels.

Keywords:

university student wellbeing, PRISMA-ScR, scoping review, lower-primary teacher